

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ
СЕКТОР ЗА ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ И УРБАНИЗАМ

**ПРОСТОРНИ ПЛАН ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ
ПРЕДЕЛА ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА
„ОВЧАРСКО-КАБЛАРСКА КЛИСУРА”**

- РАНИ ЈАВНИ УВИД -

Београд, септембар 2017. године

УВОД

Приступа се изради Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура” (у даљем тексту: Просторни план), на основу Одлуке о изради Просторног плана („Службени гласник РС” број 43/17) и Одлуке о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана на животну средину („Службени гласник РС”, број 21/17).

Просторни план ће се израђивати у складу са принципима/начелима планирања, коришћења, уређења и заштите простора утврђеним чланом 3. Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 - УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14 и 145/14) и начелима заштите и одрживог коришћења природних ресурса, вредности и добара утврђених чланом 5. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10 – исправка и 14/16), Закона о културним добрима („Службени гласник РС”, бр. 71/94, 52/11 – др. закон и 99/11 – др. закон).

Непосредни предмет Просторног плана представљају природне и културне вредности заштићеног подручја Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура” утврђеног уредбом Владе за заштићено природно добро изузетног значаја, односно I категорије („Службени гласник РС”, број 16/00). Просторни план ће се директно спроводити издавањем локацијских услова односно садржаће детаљну разраду за непосредну околину културних добара - манастира, као и за локације на Каблару и Овчару у функцији туризма, спорта и рекреације, укупне површине од око 200 ha.

Просторни план ће бити заснован на планској, студијској и другој документацији, резултатима досадашњих истраживања и важећим документима у Републици Србији.

Саставни део Просторног плана ће чинити и Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана на животну средину.

1. ОПИС ГРАНИЦА ПЛАНСКОГ ДОКУМЕНТА

Оквирном границом подручја Просторног плана обухваћене су следеће катастарске општине на подручју града Чачка, и општина Лучани и Пожега (укупне површине од око 97,5 km²) и то: Врнчани, Рошци, Видова, Међувршје и Паковраће (град Чачак), затим Дучаловићи и Дљин (општина Лучани) и Тучково (општина Пожега). Граница Просторног плана пружа се спољним границама наведених катастарских општина. Коначна граница обухвата Просторног плана биће дефинисана Нацртом Просторног плана.

Подручје посебне намене, Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура” (у даљем тексту: ПИО „Овчарско-кабларска клисура”), укупне површине 2250 ha, обухвата територију града Чачка на површини од 1700 ha, на деловима катастарских општина Видова, Паковраће, Међувршје, Рошци и Врнчани и територију општине Лучани на површини 550 ha, на деловима катастарских општина Дљин и Дучаловићи. Граница заштићеног подручја утврђена је уредбом о заштити, преко природних (топонима и хидронима) и антропогених објеката и геодетских тачака (кота и тригонометара). Ове границе биће детаљно одређене овим Просторним планом, синхронизовано са израдом предлога нових/ревидованих аката о заштити природног и непокретних културних добара (која су у припреми).

2. КРАЋИ ИЗВОД ИЗ ПЛАНСКИХ И РАЗВОЈНИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА

Законом о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 88/10) је у области заштите природног наслеђа као приоритетна активност наведена израда просторних планова подручја посебне намене за сва већа заштићена подручја. Уредбом о утврђивању Програма имплементације Просторног плана Републике Србије за период од 2016. до 2020. године предвиђена је израда Израда ППППН Предела изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“ („Сл. гласник РС, број 104/16).

Уредбом о утврђивању Регионалног просторног плана Златиборског и Моравичког управног округа („Службени гласник РС”, број 1/13), у делу који се односи на смернице за израду планских докумената и друге развојне документације, предвиђена је израда и просторног плана подручја посебне намене за Предео изузетних одлика „Овчарско – кабларска клисура”.

Националном стратегијом одрживог коришћења природних ресурса и добара („Службени гласник РС”, број 33/12), се у делу који се односи на заштићена подручја, као специфичан циљ, утврђује обавеза израде просторних планова подручја посебне намене за већа заштићена подручја, у која спада и Предео изузетних одлика „Овчарско – кабларска клисура”.

3. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА, НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА И ОСНОВНИХ ОГРАНИЧЕЊА

Подручје Просторног плана обухвата клисурасти део долине Западне Мораве између пожешке и чачанске котлине, укључујући планине Овчар (985 m н.в.) и Каблар (889 m н.в.) и брдски терен у залеђу ових планина и самог оквира клисуре. Одликује се снажном дисекцијом рељефа и стрмим нагибима, местимично у облику стеновитих одсека, изузев мањих заравни ерозионих проширења и алувијалних тераса на долиномском дну. Вертикална разуђеност терена износи до 750 метара (између ушћа Каменице и врха Овчара). У геолошкој грађи преовлађују кречњаци, од којих су највећим делом изграђена планинска тела и врхови Овчара и Каблара и Дебеле горе, затим вулкански дијабази и вулкано-седиментни аренити, рожнаци и дијабази од манастира Никоље до ушћа Каменице, миоценски језерски седименти у залеђу Овчара и Каблара и мање површине изграђене од перидотита, шкриљаца и алувијалних наноса на осталим деловима терена. Главни хидрографски објекат је водоток Западне Мораве који је средином прошлог века преобраћен у две акумулације, које су засуте наносом. Једина већа притока је река Каменица, са ушћем на најнизводнијем делу подручја, а од мањих притока значајнији водотоци су Асановац, Бањски, Тројички и Короњски поток. Извори су бројни, али већина њих има малу издашност (између 0,01 и 0,03 l/s) и углавном су каптирани за потребе локалног водоснабдевања.

У намени простора односно коришћењу земљишта доминирају шуме, шумско земљиште и други вегетацијом обрасли терени на око 67 km² (69%), затим пољопривредно земљиште на око 26km² (26%), насеља и други антропогено измењени терени у функцији насеља и инфраструктуре на око 3km² (мање од 3%) док најмању површину заузима водно земљиште на око 2km² (2%).

У обухвату плана су следеће посебне намене од значаја за концепцију планских решења:

- Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура” на коме је утврђен режим заштите III степена на површини од 1707 ha и режим заштите II степена на 543 ha у оквиру шест одвојених просторних јединица (укљештени меандри – Рапаиловача, Дебела гора – Бранојевац, Бањски поток, Короњски до, Бјеличје и Дуги до – Селечка коса);
- Објекти и простори/околине споменика културе од великог значаја (манастири Никоље, Благовештење, Св. Тројице и Сретење и метох манастира Сретење) и осталих културно-историјских вредности;

- Акумулације и објекти ХЕ „Овчар бања” и ХЕ „Међувршје”;
- Подручје планираног инфраструктурног коридора планираног Државног пута IА реда бр. 2 (аутопут Е-763, „Београд- Јужни Јадран“);
- Подручје коридора железничке пруге Краљево-Пожега;
- Подручје коридора/цевовода регионалног система за водоснабдевање „Рзав”;
- Подручје коридора Државног пута IБ реда бр. 23;
- Подручје бање „Овчар Бања” (утврђено уредбом Владе, „Службени гласник РС”, број 100/11);
- Објекти ЈП „Емисиона техника и везе“ на Овчару;
- Објекти у функцији туризма, рекреације и спорта (видиковац на Каблару и полетиште за параглајдинг на Овчару и др.)

Главне посебне намене подручја Просторног плана су заштита природе и културних добара у корелацији са уређењем простора за туризам и рекреацију.

Јавни интерес заштите на националном нивоу за Овчарско-кабларску клисуру обезбеђен је уредбом у којој се утврђује да ово подручје представља предео изванредне пејсажне разноликости, лепоте и атрактивности, јединствену и веома значајну културно-историјску целину са девет манастира, другим сакралним и меморијалним објектима и обележјима, особени споменик гео-наслеђа значајан као пример међудејства геолошких, геоморфолошких и хидролошких процеса и појава и подручје разноврсне и вишеструко значајне флоре, вегетације и фауне.

Погледи на двоструку петљу уклештених меандара Мораве, са врха Каблара, и на морфоскулптурну композицију Овчара и Каблара са усеком моравске клисуре, из правца Паковраћа, спадају у групу најупечатљивијих и најживописних пејсажних сцена у природи Србије. Клисура, такође, у целости представља изузетни споменик геонаслеђа, по својим структурним, литолошким и геоморфолошким особинама и начину настанка.

Заштићено подручје је станиште или место обитавања разноврсног дивљег биљног и животињског света, са бројним врстама флоре, фауне и гљива од којих су многе посебно заштићене као ретке, ендемичне или угрожене. Досадашњим истраживањима утврђеној је око 230 врста макрогљива. Птице су представљене са преко 100 врста, сисари са као 40, гмизавци и водоземци са укупно двадесетак врста, ихтиофауна моравских акумулација и притока са 18 врста. Од фауна инсеката најбоље су истражени дневни (95 врста) и ноћни лептири (310 врста), вилински коњици (31), мрави (7 врста), стенице (165) и правокрылци (79). Од биљних заједница најинтересантније су реликтне шумске фитоценозе.

Због већег броја манастира и духовног живота који се у средњем веку и у доба турске владавине одвијао у овом изолованом и тешко приступачном крају, Овчарско-кабларска клисура је често назива Српска света гора. Без обзира што су многе аутентичне вредности архитектуре, живописа, књига и другог црквеног блага уништене паљевином и рушењем или измењене пресељењем неких манастира због изградње пруге уског колосека и брана на Морави, четири манастира и метох манастира Сретење су утврђени за културна добра односно споменике културе од великог значаја.

4. ЦИЉЕВИ ИЗРАДЕ ПЛАНА

Основни циљ израде Просторног плана јесте дефинисање планског основа и обезбеђење просторних услова за одрживи развој подручја посебне намене, који ће се заснивати на заштити, унапређењу и коришћењу природних вредности и културних добара, развоју туризма, спорта и рекреације и функционалној интеграцији ПИО и ширег окружења.

Имајући у виду поменуте планске документе вишег реда, карактер посебне намене, као и препоруке и стандарде Европске уније у погледу одрживог развоја заштићених подручја, *општи циљеви* заштите, уређења и одрживог развоја планског подручја јесу:

- обезбеђење трајне и интегрисане заштите природних вредности ПИО „Овчарско-кабларска клисура“, њихово одрживо коришћење за едукацију и научна истраживања,

презентацију јавности и комплементарне активности, као и развој еколошког туризма и рекреације;

- обезбеђење трајне и интегрисане заштите објеката и заштићене околине споменика културе од великог значаја (манастири Никоље, Благовештење, Св. Тројице и Сретење и метох манастира Сретење) и осталих културно-историјских вредности, њихово саобраћајно и инфраструктурно уређење и опремање, уз стварање других просторних услова за њихову презентацију јавности, као и развој верског туризма;
- уређење, одрживо коришћење и заштита предеоних вредности врхова Овчара и Каблара, клисуре и обала и простора Овчар Бање за развој спортско-рекреативних активности;
- одрживо коришћење и заштита тока Западне Мораве уз даљи просторни развој базиран на коришћењу хидропотенцијала (ХЕ „Овчар бања“ и ХЕ „Међувршје“)
- јачање регионалног идентитета планског подручја уз просторни развој туризма као приоритетне и кључне функције у развоју планског подручја у целини, базиран на презентацији и одрживом коришћењу природних вредности, споменика културе, бањском туризму (Овчар бања) и развоју постојећих и нових спортско-рекреативних садржаја и туристичке инфраструктуре, уз интегрисање у ширу туристичку регију Западне Србије (Тара, Златибор, Мокра гора и др.).
- развој свих видова туризма за које постоје потенцијали на подручју Просторног плана: еколошки, верски, авантуристички (рафтинг, параглајдинг, бициклизам, планинарење и др), рурални, транзитни и др.

Као **посебни циљеви** заштите, уређења и одрживог развоја планског подручја издвајају се:

- стварање услова за одмор, рекреацију и едукацију посетилаца о природним и културним вредностима подручја, организовањем садржајно заокружене туристичке понуде усклађене са режимима заштите и интегрисане у понуду туристичке дестинације Западна Србија;
- решавање проблема у коришћењу акумулација за производњу електричне енергије и спортско-рекреативне активности, мерама организације, уређења и режимима коришћења простора и водотока;
- усклађивање размештаја активности и физичких структура са режимима заштите природних и културних добара, односно обезбеђивање услова за даље функционисање постојећих и планираних привредних активности (посебно развоја туризма и рекреације), насеља и инфраструктурних система;
- заштита, очување, унапређење и одрживо коришћење природних вредности, односно интегритета, лепоте и разноликости предела;
- подршка развоју мултифункционалне пољопривреде засноване на традиционалној производњи високовредних локалних производа и пружању агроеколошких услуга, у складу са специфичним захтевима заштите и одрживог коришћења природних и културних вредности, биолошке и предеоне разноврсности;
- обезбеђење просторних услова за функционисање и даљи развој саобраћајних и инфраструктурних система, на првом месту државног пута ИБ реда бр. 23 и планираног IА реда бр. 2 (аутопут Е-763), железничке пруге, магистралног цевовода и др., као и за интегрисање локалних инфраструктурних мрежа са магистралним системима;
- даљи просторни развој локалних самоуправа и насеља у обухвату Просторног плана, уз стварање услова за реализацију компензација локалном становништву у складу са ограничењима, кроз развој инфраструктуре и објеката, активности и функција јавног значаја, подршку аграрном реструктурирању и диверзификацији економских активности на селу, посебно у области еколошки прихватљивог туризма и других комплементарних делатности.

Основни принципи заштите, уређења и одрживог развоја подручја Просторног плана јесу:

- заштита природе, природних вредности, културних добара и животне средине као приоритетне активности са којима ће бити усклађене све друге активности на подручју посебне намене;
- заштита и унапређење животне средине, посебно квалитета вода у сливу Западне Мораве;
- заштита и одрживо коришћење водног, пољопривредног и шумског земљишта, посебно од непланске изградње у зонама II и III степена заштите природе;
- просторно-функционална интегрисаност и усклађен интегрисан развој и заштита природних вредности и културних добара са припадајућим, суседним и осталим јединицама локалне самоуправе у окружењу;
- унапређење туристичко рекреативне инфраструктуре (посебно видиковца на Каблару, полетишта за параглајдинг на Овчару, реализација потенцијалне жичаре, уређење и коришћење коридора уских пруга за бициклизам и рекреацију, уређење планинарских и шетних стаза и др);
- унапређење саобраћајне приступачности;
- заштита јавног интереса, јавних добара и добара у општој употреби;
- принцип супсидијарности и јавно-приватног партнерства, као и принцип веће транспарентности у доношењу одлука;
- релативизација конфликта у заштити простора и одрживом развоју локалних заједница.

5. ПЛАНИРАНА ПРЕТЕЖНА НАМЕНА ПОВРШИНА

Просторни план представља плански основ за обезбеђење просторних услова за остварење посебне намене подручја – очување, унапређење, презентацију и одрживо коришћење природних и културно-историјских вредности уз развој осталих постојећих и нових функција подручја у мери и на начин који је сагласан/компатибилан циљевима очувања/заштите.

Просторним планом, а на основу резултата студије заштите природе која је у току израде од стране Завода за заштиту природе Србије, прошириће се зона заштите природе, односно повећати површина заштићеног подручја (пре свега у атару села Видова, до реке Каменице, селима Рошци и Врнчани, до пута који води до врха Каблара) и селима Паковраће, Дучаловићи и Дљин, на јужним падинама Овчара. Такође, утврдиће се просторне јединице са режимом заштите I степена, повећати број и укупна површина јединица са режимом заштите II степена и прецизно и детаљно (на нивоу катастарских парцела а преко координата преломних тачака) одредити границе тих просторних јединица. Доношење Просторног плана, са наведеним решењима, усагласиће се временски са доношењем новог акта о проглашењу заштићеног подручја Овчарско-кабларске клисуре на основу Закона о заштити природе.

На основу одговарајуће стручне документације, чији је носилац израде Републички завод за заштиту споменика културе (и/или друга надлежна установа заштите културних добара) подручје Овчарско-кабларске клисуре, утврдиће се за просторну културно-историјску целину, на основу Закона о културним добрима („Службени гласник РС”, бр. 71/94, 52/2011 – др. закон и 99/2011 – др. закон) и одредити заштићене околине манастира и других непокретних културних добара, са двостепеним режимима заштите.

Акtima о проглашењу заштићеног подручја и културно-историјске целине утврдиће се мере заштите, сходно одговарајућим одредбама претходно наведених закона, а за заштићено подручје и сходно Уредби о режимима заштите („Службени гласник РС”, број 31/12).

Према Плану управљања ПИО „Овчарско-кабларска клисура” за период 2012-2021. године, који према чл. 55. Закона о заштити природе представља основ за овај Просторни план, главне активности уређења простора и изградње које су у функцији управљања

заштићеним подручјем односе се на изградњу центра за посетиоце и управне зграде у Овчар Бањи (на земљишту које је град Чачак прибавио у јавну својину), улазних станица на путу ДП ИБ бр. 23 и ДП ИБ 324 (за шта је правни основ члан 68. Закона о заштити природе), на локацијама које ће се утврдити Просторним планом, уређење видиковаца, зоне Бањског потока, планинарских, бицикличких и тематских (природњачка, културно-историјска, авантуристичка) стаза. Осим тога, предмет уређења биће јавне чесме, риболовне стазе, закони за чуваре заштићеног подручја и рибочуваре, оспособљавање за безбедан аутомобилски саобраћај Видовског тунела, уређење паркинга и постављање других пратећих садржаја (посебно идући у сусрет смањењу саобраћаја на ДП ИБ бр. 23 изградњом аутопута и јачању туристичке улоге ове саобраћајнице).

За просторе/околине споменика културе планира се пејсажно уређење и инфраструктурно (пре свега саобраћајно) опремање.

Планско уређење и изградња, осим постојећих садржаја и оних планираних у ППР Овчар Бање (на територији града Чачка, односно општине Лучани), укључују и: потенцијалну жичару од Овчар Бање до гребена Каблара, уређење параглајдинг полетишта на Овчару (као планираног националног центра), модернизацију аутокампа у Овчар Бањи, као и уређење постојећих непланских угоститељских садржаја и објеката на обали језера и Западе Мораве.

6. ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ ПЛАНИРАЊА У ПОГЛЕДУ УНАПРЕЂЕЊА НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

Реализација планских решења и пропозиција омогућиће дугорочни одрживу и интегралну заштиту природних вредности и културних добара уз истовремени развој туризма, и изградњу спортско рекреативне и комуналне инфраструктуре.

Доношењем Просторног плана обезбедиће се: заштита природних вредности ПИО „Овчарско-кабларска клисура“; заштита културних добара и њихове непосредне околине; уређење простора за туризам и спортско-рекреативне активности уз одговарајућу пратећу инфраструктуру; унапређење квалитета живљења локалног становништва стимулацијом постојећих и развојем нових делатности (у првом реду туризма и алтернативне сеоске економије); и смернице за институционално-организациону и управно-контролну подршку заштити, уређењу и коришћењу подручја посебне намене.

Институт за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС)

Директор
Др Саша Милијић, научни саветник

Југословенски институт за урбанизам и становање (ЈУГИНУС)

Директор
Ивана Марковић, дипл. инж. грађ.

GeoGIS Konsultanti d.o.o.

Директор
Ђорђе Нинков, дипл. менаџер